

ברחוב יהושע התלמי פינת יבנאלי עומד בית בן קומה אחת, כתליו הדוממים לא מסגירים את סודו של הבית שהיה לתל תלפיות. בינו ובין הבנין הסמוך לו שבפינת רחוב שבזי, בחנות-צריף שאליה יורדים בשתי מדרגות מן הרחוב, עמדה הסנדלריה של הצדיק המופלא המקובל רבי משה יעקב רביקוב זכותו תגן עלינו. הוא הידוע בכינויו "הסנדלר הקדוש", ושבאי ביתו קראו לו בחביבות עד יומו האחרון "רבי משה יענקל". כאן שפכו אנשים את לבבם וכאן מצאו אוזן קשבת וחיזוק, ברכות וישועות, "מופתים" וסגולות. כאן שררה השמחה תדיר ומעשי חסד רבים יצאו מהחדר הקטן הזה ומהבית הסמוך, ביתו של רבי משה יענקל. קראו עליו את שסיפרו חז"ל על חנוך בן ירד: "חנוך תופר מנעלים היה ועל כל תפירה ותפירה היה מייחד ייחודים". דמותו של ה"שוסטער" מעולפת ספירים ואפופה אגדות ושמועות רבות. יצאנו להתחקות אחרי דמותו מתוך ההכרה שאל סוד אישיותו לעולם לא נגיע, ובכל זאת נרים מעט את הלוח המכסה. מאמר ראשון מתוך שניים, ממקורות נאמנים שבכתב ושבע"פ שנמסרו אך ורק מפי אנשים שהכירוהו!

האב: רבי יוסף ר' בקוב

שרשיו של ר' משה יענקל נטועים בפולין הליטאית. בעיירה אוז'ורי שבפלך גרודנא.

קורות חייו של אביו ר' יוסף, מרתקות היו, מעין בבואה של מאורעות התקופה, וראשיתם לפני כמאתיים שנה(!). בילדותו כבר יתום היה יוס'לה וכאשר נגזרה גזירת הקנטוניסטים בידי הצאר ניקולאי ימח שמו וזכרו, לא היה לו אפילו מי שינסה להחביא אותו. הוא נמלט על נפשו לכל אשר תשאנו הרוח וברח ממקום למקום כחיה נרדפת. באחת הפעמים התחבא מתחת חבית וציצית אחת מציציותיו בצבצה החוצה. הבחינו החוטפים בחוטים הלבנים, הרימו את החבית ומצאו את יוס'לה היתום. לפתוהו בחזקה ושלחו אותו עם ילדים נוספים לעיר גרודנא, שם בקסרקטין נאספו חטופים ממקומות נוספים ומשם אמורים היו כולם להישלח גם יחד אל מקום השירות.

הגיע היום והילדים האומללים הועמדו בשורה וחיכו לבואן של העגלות שתובלנה אותם הרחק לעבודת השירות המפרכת. והנה הבחין יוס'לה בן השנים עשרה כי אין שומר משגיח עליהם. ניצל את הרגע, נשא רגליו וברח אל השוק העירוני שעמד ממול הקסרקטין הצבאי שבו שהו. הוא פנה אל אחת התגרניות היהודיות הישישיות ואמר לה: "בבושקה, החביאיני. הרגע ערקתי!" והיא מיהרה להצפין אותו מתחת למעילה הרחב.

כעבור זמן קצר נודע בקסרקטין כי נער אחד נמלט ומיד התפזרו החיילים בחיפושים נרחבים אחריו. השוק שממול המחנה היה כמובן יעד ראשון ומועדף. כל אותה העת ניצבה הזקנה על עומדה בעוד הוא מסתתר מאחוריה. משנסתלקו החיילים הוציאה אותו ואמרה לו: "רוץ לפאת מזרח, בהגיעך אל העיירה הראשונה היכנס אל הרב וספר לו כי ערכת מהצבא וודאי לא ימנע הרב מקיום מצות פדיון שבויים".

עשה יוס'לה כדבריה וכך הגיע לעיירה השוכנת על שפתו של אגם ואוז'ורי שמה. הוא הלך אל הרב כדברי הישישה והרב השיאו אשה כבר בזמן הקרוב שכן אנשים נשואים לא נלקחו לצבא, וגם שלח אותנו ללמוד את מקצוע החייטות. באותה עיירה, אוז'ורי, התגורר ר' יוסף עד יומו האחרון ברחוב שבו התגוררו דייגים. כאשר קראו שמות לרחובות ולאנשים קראו את שם הרחוב "ריבאצקאיה אוליצה", כלומר "רחוב הדייגים", ואת שמו של הדייר הותיק ברחוב קראו על שם רחובו: "ריבאקוב" – "איש הדייג", למרות שלא היה דייג מימיו.

רבי יוסל ריבקוב החייט, איש בריא בגופו ונשמטו היה. בעל קומה ממוצעת ושער מסולסל, מהלך תמיד בקומה זקופה ועוסק ביושר במלאכתו, מלאכת החייטות. עד יומו האחרון, בגיל תשעים ושמונה, עסק במלאכת החייטות והיה משחיל חוט במחט ללא משקפיים ואף לא נזקק למקל הליכה.

וידעו כל בני אוז'ורי היטב כי למרות שר' יוסף חייט ותיק הוא, הרי שבנשמתו אין הוא חייט, כי תורתו קבע ומלאכתו עראי והריהו תלמיד חכם מופלג שאינו רוצה לעשות תורתו קרדום לחפור בו.

כאשר היה ר' יוסף בגיל ששים נפטרה זוגתו והוא נשא את אשתו בזיווג שני שהיתה צעירה ממנו בשנים רבות. שש בנים נולדו לו הימנה והצעיר שבהם, שלום שכנא, נולד כאשר היה

ר' יוסף בן שבעים ושמונה שנים. שלושת הצעירים נפטרו בילדותם ונותרו רק שלושת הגדולים. הצעיר מביניהם היה משה יענקל.

משה יענקל השקדן ומאיר הפנים שמגיל צעיר עסק במלאכתו. איש אינו יודע אצל מי למד וממי קנה את תורתו. רק זאת ידוע, כי ר' יוסף ריבקוב חנך את כל בניו לשקידת התורה, וגם שינהגו כמוהו ויעסקו במלאכת כפיים ולא יעשו תורתם קרדום לחפור בו, ואכן בניו היו כולם תלמידי חכמים מופלגים. פרשיית לימודיו של משה יענקל בצעירותו לוטה בערפילי העבר הרחוק. ואף אם ישנן שמועות כי הוא קנה את תורת הח"ן אצל המקובל הגה"ק רבי שלמה עליאשוב ז"ע בעל ה"לשם", הרי שעדיין לא מצאנו לכך מקור מוסמך של ממש.

את חמשת הרובלים הראשונים אותם קיבל על עבודתו כסנדלר והוא עודנו נער צעיר, הקדיש משה יענקל לצדקה והקים בו גמ"ח הקיים עד היום הזה (!).

בסקידל

החיים לא פינקו אותו. בהגיעו לגיל צבא גויס כחייל מן השורה. בחסדי שמים זכה להשתחרר כעבור כמה חדשים, שכן עקב העודף בכמות המתגייסים היה הצבא משחרר מן הגיוס קבוצות של חיילים מפעם לפעם על פי הגורל, ואלו היו מקבלים "כרטיס כחול" והופכים להיות חיילי מילואים. מיד עם שחרורו, נפנה רבי משה יענקל להקים בית בישראל.

הוא השתדך עם נערה שהתייתמה בגיל ארבע, ושלאמה האלמנה נותרו בחיים רק שניים מכל ילדיה. היא ואחיה אריה לייב שהיגר לימים לארצות הברית. עם נישואיו עבר להתגורר בסקידל, מקום מגורי הכלה. סקידל היתה עיירה קטנה הנמצאת דרומית לאוז'ורי וגרודנא. תשעה ילדים נולדו לו בסקידל. אחד נפטר בגיל שנתיים.

מן הסתם לא העלו בני סקידל הקטנה בדעתם איזו אישיות כבירה מסתתרת מאחורי הצעיר שבא להתגורר בעיירתם, אבל את מעשי החסד שלו ואת מאור פניו חשו הם היטב היטב. הוא היה חבר באגודות החסד "ביקור חולים" ו"לינת הצדק" וגם החזיק ברשותו (לפני למעלה ממאה שנה!) גמ"ח של מכשירים רפואיים: מדחומים, כוסות רוח, בקבוקי גומי וכדומה. כל זאת חוץ מגמ"ח הממון שלו. לא אחת היה יוצא את הבית אחרי עמל של יום כדי לשהות לילה שלם ליד מיטתו של חולה מבני העיירה ולסעדו בחוליו.

התכנית שנגנזה

את ארץ ישראל אהב ר' משה יענקל מעודו. בביאליסטוק נוסדה אגודה חרדית ששאפה להקים יישוב חקלאי בהרי יהודה. כאשר באו אלו לאזור מגוריו וארגנו קבוצה שתקנה כאן קרקעות, תעלה לארץ ותקים בו יישוב, היה ר' משה יענקל מהמצטרפים הראשונים. למרות שלא היה מורגל בכלל בעבודת שדה הכין את עצמו לכך שכן ארץ ישראל נקנית בייסורים.

שלושת אלפי רובלים טבין ותקילין שילם על הקרקע. לפי התוכנית קנתה האגודה את אדמות "כפר אוריה" (בין קיבוץ חולדה להרטוב, בואכה בית שמש) שעמדו באמצע השממה המפחידה ששועלים וישמעאלים הילכו בה. עשרת המשפחות שרכשו כאן קרקע אמורות היו להקים במקום את היישוב

בנו הבכור מנחם שהיה צעיר ותוסס, נלהב עוד יותר. הוא למד מלאכה כמסורת המשפחה, בגרודנא. ובאחד הערבים החליט יחד עם חברים לקום ולעשות מעשה, להבריא את הגבול ולנסות להגיע לארץ ישראל. בן שש עשרה היה ועדיין לא היתה לו כל תעודה מזהה, נטל איפוא מחבר מבוגר יותר תעודת לידה ואתה הגיע בדרך לא דרך לגרמניה. משם התגלגל לאוסטריה והימנה לאיטליה ממנה הפליג מנמל טריאסט ארצה. בשנת תרע"ב היה הדבר והוא הגיע ליפו והחל לשגר מכתבים הביתה, לסקידל. בינתיים היתה תכנית העלייה הקבוצתית לכפר אוריה תלויה ועומדת ומחכה להזדמנות מעשית.

בחורף תרע"ג פסקו מלהגיע מכתביו של מנחם ורבי משה יענקל ומשפחתו התמלאו דאגה. החליטו איפוא להקדים את נסיעתם לעלות ארצה ולנעוץ יתד לשוב המתוכנן בכפר אוריה. היישוב שעל אדמותיו השוממות כבר שמרו עשרים ושנים שומרים שנשכרו בידי הרוכשים כדי להגן על האדמות מהשתלטותם של השכנים הערביים.

מיד לאחר חג השבועות החלו רבי משה יענקל ומשפחתו בהתארגנות של ממש לעלייה. בתור המשפחה הראשונה מבין עשרת משפחות רוכשי כפר אוריה. הם חיסלו בחפזן רב את הרכוש בסקידל ולמחרת תשעה באב יצאו את העיירה עמוסים בחבילות למכביר. הם נסעו לגרודנא וממנה, במסע של ארבעה ימים וארבעה לילות, הגיעו לאודסה שם המתינו לאנייה הנוסעת לארץ ישראל ועליה הפליגו לכיוון יפו. אחרי שבועיים של הפלגה בלבב ימים הגיעו רבי משה יענקל, זוגתו ושבעה מילדיהם אל חופי יפו, שער הכניסה הראשי לארץ ישראל. היה זה כבר בחודש אלול.

את המנה הראשונה של ייסורי ארץ ישראל ספגו רבי משה יענקל ומשפחתו מיד עם עלותם אל החוף, אחרי הטלטולים ההגונים בסירות שהובילום מהאנייה הגדולה אל היבשה. ידידו של הבן שהמתין להם בישר להם כי מנחם שוכב בבית חולים. משאך הניחו את צרורותיהם וחבילותיהם היכן שהוא נחפזו אל מיטת בנם החולה.

והם לא הכירוהו!

את הבית עזב והוא נער סמוק לחיים וכעת היה מגודל זקן, פניו צהובים כגוון השעווה והוא סיפר להם כי מזה כמה חודשים מתגלגל הוא כך בחוליו, מחלת "הקדחת הצהובה" בה נתקף עת עסק בייבוש ביצות. הידיעה כי חיי בנם מנחם נתונים בסכנה, כפי שסיפר להם בעצמו, הממה את רבי משה יענקל ומשפחתו.

בימים הקרובים הסתובב רבי משה יענקל ביפו והתעניין בדבר האפשרויות להתיישבות בכפר אוריה. כל מי מבני יפו ששמע את שאלותיו פקח עליו עיניים בתמהון: "איך זה אפשר להתיישב במקום שומם זה בין לסטים ומרצחים עם ילדים קטנים ובלי קהילה שלמה שתגן על עצמה? ובכלל, מה בדבר בית כנסת ובית מרחץ, רופא ובית חולים ומלמד תינוקות ובית ספר שאת כל אלו אין בכלל בכל האזור ההוא? הרי אפילו אם תבאנה שמה כמה משפחות יקשה עליהם הדבר מאד לתקוע יתד במקום!"

החליט רבי משה יענקל לנסוע ולראות במו עיניו את המקום. אנשי יפו הדריכוהו כיצד להגיע: "עלה על הרכבת הנוסעת מיפו ירושלימה ותגיע לתחנת 'ואדי סרר' (-נחל שורק). כעשר

דקות נסיעה משם בקש לעצור את הרכבת, והיא תעצור לך! משם עליך לפנות שמאלה. אם תפגוש שודד ערבי בדרך יטול הלה את כספך ואף את בגדיך, רק נעליך וחיך ישארו לך לשלל..."

הוא לא נרתע. יצא לדרך לפי ההוראות והגיע למקום שלם בגופו ובמונו. השומרים היהודיים הופתעו לראותו מגיע כך ללא נשק וללא שיפגוש שודד בדרך והשמחה היתה גדולה. אבל עד מהרה ראה רבי משה יענקל כי אמת נכון הדבר. צדקו אנשי יפו והמקום אינו ראוי להתיישבות. מאוכזב שב ליפו. עוד שתיים ממשפחות הקבוצה עוד הספיקו לעלות ארצה ומשסיפר להם רבי משה יענקל על מה ששמע ומה שראה, מיהרו לשלוח טלגרמות ליתר חברי הקבוצה: "אל תזוזו ממקומות מגוריהם שבגולה!"

ביפו-תלאביב

אבל לבו של רבי משה יענקל כאב עליו. הן כל כך רצה לקחת חבל בקניין ובבנין הארץ! הלך להשיח את לבו אצל רבה של יפו, העיר בה התגורר בינתיים, הג"ר אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. הניח הגרא"י קוק את דעתו והרגיעו. קודם כל, אמר לו, איך אפשר בכלל למשפחה עם ילדים להתגורר במקום נידח שכזה ככפר אוריה? ומלבד זאת רבי משה יענקל, הן כהן אתה ואינך מחוייב בכלל בקניית חלק ונחלה בארץ ובעבודת האדמה! "את מצות יישוב ארץ ישראל" הוסיף הגרא"י קוק ואמר לו, "אפשר לקיים גם כאן ולהתפרנס ממלאכת כפיים".

בכסף שנותר בידיו קנה רבי משה יענקל בית קטן בסמוך לשכונת "תל אביב" שזה עתה הוקמה. ביתו הוקם ברחוב יבנאלי פינת רחוב רב אשי (הבנין הסמוך ברחוב המתעגל כבר שייך לרחוב שבזי ולכן מציינים לעיתים את כתובתו כשבזי. כיום הוסב שם רחוב רב אשי ל"הושע התלמי" והשם "רב אשי" ניתן לרחוב ברמת אביב) גם חצר קטנה היתה לבית.

במעבר שבין ביתו ובין הבית הסמוך שברחוב שבזי, בנה רבי משה יענקל צריף ופתח בו סנדלריה. בבית הזה התגורר כל ימיו.

ככל הנראה לא הכיר איש בגדולתו בימים ההם, מלבד אולי הגרא"י קוק שלימים אמר לרבי אריה לוי כי ברור אצלו שרבי משה יענקל הוא מל"ו צדיקים שבדור ומסתבר כי היכרותו עמו היתה בימים ההם. אבל גם אם לא עמדו עדיין על סוד גדולתו, הבחינו כולם בשמחה ובמאור הפנים הטהורות שאפפו אותו תמיד.

הסנדלריה

כמעט מיומה הראשון של הסנדלריה הכיל החדר הקטן יותר פעילות מזו של סנדלריה גרידא וידעו הכל כי רבי משה יענקל אינו עוד איזה סנדלר סתם כך. אם כי איש לא העלה בדעתו מה מסתתר באמת מאחורי הדמות הקורנת והאהובה על כל.

הסנדלריה נמוכה מפני הקרקע היתה. יורדים אליה בשתי מדרגות גבוהות קומה ופתח גדול לה לצד מזרח. גובהה כגובה אדם ושטחה מצומצם. דלת קטנה וצרה נמצאת גם בצד מערב, לכיוון החצר.

שם עמדו השולחן הקטן, האימון, המסמרים והחוטאים, האביזרים והדבק וליד השולחן כסאו שלו. לתוך ארבע על ארבע אמות אלו נכנסה פעילות רחבה ביותר של תורה ושל גמילות חסדים.

האימון

ראשוני תלמידיו כאן בארץ היו דווקא תלמידי הגימנסיה "הרצליה" שעמדה לא הרחק מביתו, במקום בו ניצב כיום "מגדל שלום". כשהיתה נקרעת להם נעל היו באים אצלו, מתיישבים מולו, חולצים את הנעל ומוסרים אותה לסנדלר מאיר הפנים ותוך כדי שהוא מתקן אותה החלו פנינים שופעים מפיו. הוא היה מקרב אותם לתורה, לאמונה ולהווי היהודי, תכנים שלא נמנו על סדר הלימודים בגימנסיה...

בינתיים הלך רבי משה יענקל והתפרסם כסנדלר מומחה. ליד ביתו עדיין לא נסלל כביש ורבים היו שם שבילי החול. עוברי דרכים היו מתבוססים בהם ולא אחת קרעו שם את מנעליהם והיו נכנסים אליו לתיקון. וראה זה פלא: נכנס אדם עם נעל קרועה ויצא עם מתוקנת, אך גם עם לב שמח ומילה טובה ולפעמים גם דבר תורה עסיסי.

שמו של הסנדלר התפרסם עד מהרה כמי שאינו סתם סנדלר של פטיש ואימון, מסמרים ודבק, כי אם תלמיד חכם דגול ובעל חסד מופלא. שכן הסנדלריה נעשתה גם מגדלור של חסד לאזור כולו.

בימים ההם עדיין לא היה בית דואר בתל אביב כי אם ביפו, שם היו בתי דואר של מדינות רבות. רוסיה ואוסטריה וגרמניה ועוד, חוץ מהדואר הטורקי. גם לא לכל הרחובות היו שמות וגם היו יהודים שלא היתה להם כתובת קבועה בראשית שהותם בארץ. כיון שכך הציע רבי משה יענקל את כתובתו לכל דורש וכל עולה חדש רושם היה את כתובתו של הסנדלר ככתובתו שלו. על אחד הקירות בחנות הקטנטנה הוצב מדף מיוחד לכל המעטפות שהגיעו הנה מכל קצוי ארץ ורבי משה יענקל היה מוסר את המכתבים לנמעניהם, שלא על מנת לקבל פרס.

בימים ההם היה מחסור בבתי משפט ביפו ותל אביב. לטורקים המומחים בשוחד לא האמין איש. לא היו הרבה בתי דין רבניים לממונות ואנשים גם העדיפו שלא להזדקק לבית דין ומשפט. באופן טבעי היו רבים שוטחים בפני רבי משה יענקל את תלונותיהם על בעלי דבבם. הוא לא רצה לשמוע צד אחד. היה משכנע את המתלונן לבקש מהצד השני לברור לו בורר נוסף וקובע להם פגישה בביתו. בערב היו באים הצדדים, לא חותמים על שטר בוררות ולא עורכים פרוטוקול

כי אם מסתמכים על יושרם של הבוררים. הללו היו שומעים את הצדדים ומשלחים אותם לשלום ובבוקר היו מודיעים את פסק דינם לצדדים שקבלוהו ללא ערעור ובצוהו בשלמות.

ייסורי ארץ ישראל

שמחתו התמידית של רבי משה יענקל לא הועמה גם כאשר תקופה אחרי בואו ארצה נגדעו חייו של מנחם בכורו שנפטר ממחלתו.

וזו היתה רק תחילתם של ייסורי ארץ ישראל שלו.

שנה אחרי התיישבותו ביפו-תל אביב פרצה מלחמת העולם הראשונה שהסבה סבל רב לכולם ולתושבי תל אביב ויפו בתוכם. הרעב ונגישות השלטון הכו במתיישרים ללא רחם. רבי משה יענקל הצליח להשיג שק עדשים כדי להאכיל את הפיות הרבים שבביתו ובמשך תקופה ארוכה היה מזונה של משפחת רביקוב מרק עדשים בלבד, ערב ובוקר וצהריים. אחר כך הגיע הגירוש הגדול של שנת תרע"ז. המשפחה התפצלה. רבי משה יענקל הוגלה עם אחת מבנותיו לפתח תקוה ושאר המשפחה שהתה בכפר סבא. במהלך תקופת הגירוש חלה כמה פעמים במלריה וכמעט שלא אמרו נואש לחייו, ובכל זאת חזר לחיים בכל הפעמים ההם.

הוא לא הופתע בכלל ולא התאכזב. דברי חז"ל כי ארץ ישראל נקנית ביסורים היו אצלו דבר פשוט כפשוטו והוא עלה ארצה אדעתא דהכי, כי את ארץ ישראל, אמר, אפשר לקנות אך ורק בייסורים.

והחיוך הקורן לא מש מפניו.

פינה של חסד

והנה חלפה המלחמה ובתרע"ח שבו הגולים לתל אביב וליפו והחיים החלו לחזור למסלולם. ביתו של רבי משה יענקל שהיה משופע בנפשות גם כך הפך, בהתנדבות מלאה, ל"מעון עולים" עבור מאות יהודים שזו היתה תחנתם הראשונה בארץ ישראל. שמיכות נפרשו על רצפת הבית הדל שלעיתים ישנו בו כשלשים איש.

הרבה מעשי חסד יצאו מהסנדלריה. הגמ"ח של רבי משה יענקל היה משענת כלכלית חשובה עבור העולים שעשו כאן את צעדיהם הראשונים. רב היה חלקו גם בהקמת הבנקים "הלוואה וחסכון יפו-תל אביב" ו"קופת עם" שהיו בעצם גמחי"ם שסייעו ביד העולים להתבסס בארץ. רבי משה יענקל עצמו גם היה יוצא לפני שבתות ומניח חבילות מזון עמוסות בכל טוב ליד פתחי בתים. שאלוהו בפליאה: מאין יודע אתה היכן לשים את החבילות? מי גילה לך מי הם הנזקקים?

והוא חייך חיוך גדול וצופן רז ואמר: "אני יודע".

משחרי פניו של רבי משה יעקב התרבו. לא רק לתיקון נעליים, לקבלת מכתבים ולבוררות. חכמתו המופלגת, שמחתו התמידית שקרנה מפניו וסחפה אחריה את היושב מולו בכל מצב, ואזנו הקשבת, עשו אותו לכותל הדמעות של האזור. כמעט לא ניתן היה למצוא אותו יושב לבדו רכון על תיקון הנעליים. בדרך כלל ישב מישהו מולו והשיח בפניו את צרותיו. זו היתה פינה חמה למרי נפש ולכל אחד ואחד. אנשים היו באים אצלו עצבים ויוצאים שלווים ושמחים.

בשנת תרצ"ג גאה גל עליה נוסף מגרמניה ומפולין. גל שהכפיל את גודלה של תל אביב פי כמה. שמה יצא בעולם עוד יותר מקודם כ"העיר העברית הראשונה" המתרחבת והולכת לכל רוח, וסקרנים מכל העולם הגיעו לחזות בפלא. ביניהם היה העיתונאי היידי האמריקאי ו. סגלוביץ'. הוא הסתובב בתל אביב כמה ימים ושבע אכזבה כי לא מצא בה את מה שציפה מעיר יהודית: הרחוב היהודי, הרצון לעזרה הדדית, צדקה וגמילות חסדים. לא שתל אביב חסרה כאלו, אלא שהוא לא הסתובב במקומות הנכונים... חברים שבאזניהם הביע את רשמיו לקחו אותו אל מול חנותו של רבי משה יענקל ויעצוהו להביט בתוכה. הוא עקב אחריו משך כמה ימים ומצא את שאהבה נפשו. בשובו לארה"ב פרסם את רשמיו ברשימתו "מיינע גאסען" (רחובותי) במגזין "דער אמריקאנער". שם תיאר את השוני של שכונתו של ר' משה יענקל (שבזי, נוה צדק והסביבה) היהודית והחמימה לעומת רחובותיה ההדורים של תל אביב גופה, הוא גם תיאר את רבי משה יענקל והליכותיו וסיים: "האיש הזה עוד יהיה לאגדה".

והוא עוד לא ידע עד כמה.

כך חלפו להן שנים. כולם בשכונה ובאזור הכירו את ר' משה יענקל, שלמרות סנדלרותו הרי הוא מאיר פנים, צהלתו בפניו תמיד ובכל מצב, אזנו כרויה לסבל הזולת והוא מרבה לייעץ ולעזור, איש חסד טוב ומטיב וגם בר אוריין ותלמיד חכם.

איש לא העלה בדעתו כי גם החזות הנפלאה הזאת אינה אלא מעטה וכיסוי להרבה מעבר

לכך. כי קדוש האיש, רם ונישא וגבוה מאד. - - -

קדוש יאמר לו

אימתי הבחינו האנשים באור המנצנץ מחנותו בלילות וב"סנדלר" הרכון אז על תלמודו? אימתי החלו הבריות מבחינים כי הערצתם את האיש אינה מגיעה לקרסולי דמותו וכי מצדיקי הדור הוא רבי משה יענקל? קשה לדעת בבירור. אבל לפי הידוע הרי שבשנת תרצ"ו כבר קראו אחריו קדוש בתל אביב.

ומעשה שהיה כך היה.

אלכסנדר זאובר היה מוציא לאור עיתון ושמו "עיתון

מיוחד". בשנת תרצ"ו, עת פרוץ המרד הגדול היה מצב הרוח הכללי שפוף וזאובר פרסם בעיתונו את הסיפור הבא:

"אליהו הנביא נתגלה בת"א/ פלא שקרה בעיר העברית הראשונה בשעת ברית מילה/ ר'

נחום וויינשטיין המוהל זכה לקבל את פני הנביא בביתו שברחוב לילינבלום"

מעשה זה הנדפס להלן – לא יאמן כי יסופר, ואלמלא היו האנשים חיים וקיימים, כי אז היו אומרים: אגדה יפה.

היה זה ביום רביעי לפני שבועיים ימים, בחנות הסנדלר ר' משה יעקב רביקוף, הגר ברחוב רב אשי פינת שבזי מול הקיוסק לעיתונים של מר לאפונשניאן. פתאום הופיע במרתף איש גבה קומה ויפה תואר, כבן 45, לבוש בבגדים נקיים, בעל הדרת פנים עטורות זקן ארוך ושחור. כשרואים אדם שכזה מעלים על הדעת את רוח השכינה. ואכן שכנה השכינה על פניו של האיש הזה.

האורח התנהג באופן מוזר. הוא לא דיבר מטוב ועד רע, אלא חלץ את נעליו, שהיו חדשות, והראה באצבעו על הסוליה. אך לקח הזקן את הנעלים בידו, הופיע בדלת יוסף מזרחי. "ר' משה יעקב! בקשה לי אליך!" – קרא אל ידידו – "עומדים למול את נכדי ונחוצ לי מניין, אולי תבואו איתי?"

ר' משה יעקב קפץ ממקומו וקרא: - "ברית מילה? כמובן! נבוא כולנו". כאשר השניים עלו לדירתו של המוהל נוכחו לדעת והנה האורח המוזר הולך בעקבותיהם. התחילו ההכנות לברית. פתאום לקח האורח עיפרון מעל המזנון, לקח את העיתון שהיה מונח על השולחן ורשם על שולי העיתון: "אני נותן לירה בעד סנדקאות".

כמובן שהסנדקאות נמסרה לאורח בעל הזקן ההדור, ששילם מיד את הלירה. מיד אחרי גמר הברכות, פנה המוהל אל ר' משה יעקב ואמר: - כדאי לבקש מאת הסנדק את כתובתו, יען כי לעתים קרובות מזדמנים לי הורים עניים, ואם האיש הוא להוט אחרי סנדקאות – יש והלירה שלו יכולה להציל נפש בישראל. האורח רשם משהו ומסר את הפתקא. אחר נשק את המזוזה ויצא. הנה הכתובת – אמר הסנדלר בהושיטו את הפתקא לר' נחום ויינשטיין. זה העיף עין ופניו חוורו.

מהרו ורדפו אחרי האורח! – קרא בקול רועד מרוב התרגשות. אך למרות המהירות לא מצאוהו יותר. האורח נעלם. ר' נחום לא יכול היה להירגע והראה את הפתקא לכל הנוכחים. בפתקא היה כתוב: "פנחס יצחק זה אליהו". אליהו הנביא זה היה. אליהו הנביא! אשרי לנו שזכינו לראותו פנים אל פנים! – קרא ר' נחום בקול נרגש.

אך בזה עוד לא תם המעשה: כאשר חזר ר' משה יעקב לסנדלריה שלו, מצא את עוזרו הזקן, ופניו אינם כתמול שלשום. "תאר לך שהאיש עם הזקן שנשאר פה הלך מבלי לשלם. אבל לפני לכתו הושיט לי את ידו לאות פרידה. ומיד הרגשתי מין מתיקות נשפכת בכל אברי. מין צעירות... ומיד נעלמו כל הכאבים בגב והרגל שלי מתנועעת באופן חפשי. הנה הבט!" והזקן קפץ בשתי רגליו למעלה, התכופף בזריזות ויישר את גופו, ממש כאדם צעיר. עד כאן לשונו של "עיתון מיוחד".

האם היה הסיפור? רבי משה יענקל טען בעוז כי היה זה אדם פלוני ולא אליהו הנביא, אבל כמובן שאיש לא האמין לו. ומה שברור גם כן היא העובדה שמאז הפרסום גבר זרם הפונים אליו. אפס, דבר אחד נמצינו למדים מכך: מעצם העובדה שהסיפור התפרסם עליו דווקא, יכולים אנו לדעת כי כבר אז, בתרצ"ו, הביטו אחריו בתל אביב כאיש קדוש ונשגב.

בהוראת ה"חזון אי"ש"

והנה, מקור נוסף בידינו היכול אולי לגלות אימתי החל רבי משה יענקל לברך יהודים, נמצא בסיפור הבא, שרבי משה יענקל עצמו סיפר אותו לימים לילד מילדי השכנים ששאל אותו בתמימות למה אומרים שהוא צדיק נסתר... וכך סיפר:

"פעמים רבות הייתי דחוק בפרנסתי ובסוף השבוע הייתי מחכה ללקוח שיבוא לתקן מנעליו כדי שיהיה לי כדי צורכי שבת. פעם אחת בא אצלי ה"חזון איש" עליו השלום ביום רביעי ומסר בידי זוג נעליים לתיקון. ציפיתי שיבוא למחר לקחתם וכשישלם יהיה לי כסף לשבת, אבל הוא בא רק ביום שישי ואמר לי: 'בכוונה התעכבתי כדי שתתפלל לקדוש ברוך הוא על צרכי השבת. עד היום היית נסתר, העולם צריך לך והגיע הזמן שתתגלה ותברך יהודים!' ומאז כך אני עושה..."

וכיון שמסתבר הדבר שסיפור זה קרה בתקופה הקצרה בה התגורר ה"חזון איש" בתל אביב, בשלהי תרצ"ג או תחילת תרצ"ד, הרי שככל הנראה אכן בשנים ההם ניסוט קצת המסך שעל דמותו והוא החל לברך יהודים ולפעול לישועתם.

אבל דבר לא השתנה בהווייה היומיומית של הסנדלריה. אנשים באו לתקן נעליים, לקחת הלוואה, לבקש עצה ותושיה, לשאוב שמחה וגם להתברך. בלילות דלק האור בסנדלריה ורבי משה יענקל עסק בתלמודו ובענייניו.

ואת מה שרצה להסתיר, המשיך להסתיר. - - -

*

[מקורות: רשימות ומאמרים של יוסף רביקוב ז"ל, בנו של רבי משה יענקל. מאמר של הסופר הותיק רבי שמואל מור הי"ו, מבאי ביתו של הסנדלר, שהתפרסם ב"המודיע" סמוך לפטירתו של רבי משה יענקל, הרה"ח רבי ניסן חסידה הי"ו ועדויות של שכני הבית החפצים בעילום שמם.

התודה והברכה לרבי שמואל מור הי"ו, לרבי אבישי אלבוים הי"ו מנהל ספריית הרמב"ם בת"א, לרבי ישראל הומינר הי"ו ולשולה וידיך תחי' על המידע, התמונות והחומר המקורי.

במאמר הבא בעז"ה יתפרסמו עדויותיהם וסיפוריהם של שכניו ובאי ביתו של רבי משה יענקל שנשלחו אלינו, אפשר לשלוח חומר נוסף].

"תל אביב של מעלה"

ת.ד. 455 ב"ב

פקס: 036180387

דוא"ל: babad10@kavnaki.net